

SKÚMANIE MEDIÁLNEJ GRAMOTNOSTI U ŽIAKOV ZÁKLADNÝCH ŠKÔL

EXPLORING MEDIA LITERACY AMONG
ELEMENTARY SCHOOL PUPILS

Marcel LINCÉNYI

PhDr. Marcel Lincényi, PhD.
Trenčianska univerzita Alexandra Dubčeka v Trenčíne
Kopčianska 10
85101 Bratislava 5
Slovenská republika
marcel.lincenyi@gmail.com

Autor je vysokoškolský pedagóg, novinár, publicista. V súčasnosti prednáša teóriu komunikácie, marketingu a masmediálnej politiky a vedie semináre politických analýz. Vedecký zámer sústreďí na symbiózu politiky a médií či analýzu mediálnych obsahov. Zaujíma sa o kultúru médií, pôsobenie médií na spoločnosť a zvyšovanie mediálnej gramotnosti. Je autorom odbornej monografie Fenomén BULVÁR na Slovensku (2009), ktorú odporučilo Ministerstvo školstva SR ako doporučenú literatúru pre nový odbor mediálna výchova na základných a stredných školách. V novinárskej súťaži Slovenského syndikátu novinárov 2010 získal 2. miesto v kategórii analytické žánre – printové noviny.

ABSTRACT:

The research study offers an examination of the level of media literacy before the introduction of the media education course and after the acquisition of media competencies as well as the research on the attitudes of students to the course. Based on the results of the research realized, the surveyed schoolboys/schoolgirls without the media education course do have an overview about the basic terms in media. However, they are not able to analyze them sufficiently. They can not differentiate between the public media and commercial media; news content and journalistic content; or determine the correct genre of a broadcast in the system of genre segmentation. Pupils also have incorrect media habits. On the other hand, with those students, who have been taught media education at elementary school since the beginning of the school-year 2010/2011, we have noticed the increased knowledge in media and cultural improvement of media habits. The survey questionnaire proved the improvement of the media literacy in all monitored parameters already after five months since the course application.

KEY WORDS:

media education, media literacy, elementary schools, pupils, media, effects, habits, attitudes.

Úvod

Zásľuhu na dnešnom morálnom i kultúrnom stave spoločnosti u nás i vo svete majú z veľkej miery médiá, čo v svojich prácach potvrdzujú viacerí odborníci (T. Zasepa, U. Eco, D. McQuail, McLuhan, M. Žilková). W. James Potter (2005, s. 7-13) rozlišuje štyri hlavné problémy, ktoré vznikajú pri kontakte s médiami: informačná presýtenosť, falošný dojem informovanosti, falošný dojem kontroly a falošné presvedčenia. Pre edukáciu, ktorej cieľom je získať mediálne kompetencie (respektíve mediálnu gramotnosť), sa používa slovné spojenie mediálna výchova (media education). David Buckingham (2005, s. 4) pod zmyslom mediálnej výchovy považuje rozvoj schopností kritického porozumenia médiám a spôsobilosť ich aktívnej recepcie. Rozvoj vývoja mediálnej výchovy vo Veľkej Británii identifikoval do štyroch etáp: štádium potláčania mediálnej kultúry a snaha o rezistenciu voči nej, štádium akceptácie populárnej a mediálnej kultúry, štádium demystifikácie médií a štádium nových prístu-

pov. (Buckingham, D., 2005, s. 6-13). Súčasnú edukatívnu procesy v oblasti zvyšovania mediálnej gramotnosti zahŕňajú tri základné koncepcie mediálnej výchovy: koncept ochrany recipientov, koncept získavania mediálnej gramotnosti a koncept postupov profesionálov. (Bína, D., 2006, s. 352-353)

Odborná verejnosť nie je terminologicky ujasnená na tom, či v teórii a praxi používať pojem mediálna gramotnosť, respektíve mediálne kompetencie. Termín mediálne kompetencie je typický pre pedagogickú teóriu a prax prevažne nemecky hovoriacich krajín. Viera Kačínová (2012, str. 36) pri označovaní výstupu procesu mediálnej výchovy uprednostňuje používanie termínu mediálne kompetencie. Predovšetkým z dôvodu definovania bázičného pojmu kompetencia, ktorý je širší ako pojem gramotnosť.

My sme sa rozhodli používať termín mediálna gramotnosť, nakoľko sa tento pojem objavuje aj v dokumentoch európskych orgánov. Napríklad uznesenie Európskeho parlamentu¹ zo 16. decembra 2008 o mediálnej gramotnosti v digitálnom svete (2008/2129(INI)) v bode 8 konštatuje, že „mediálna gramotnosť znamená: mať schopnosť samostatne využívať rozličné médiá, rozumieť rôznym aspektom médií a mediálneho obsahu a kriticky ich posudzovať, ako aj komunikovať v rôznych súvislostiach, tiež vytvárať a šíriť mediálny obsah“. Dokument okrem toho konštatuje, že pri veľkom množstve dostupných zdrojov je najdôležitejšia schopnosť cielene filtrovať a triediť informácie zo záplavy údajov a obrazov z nových médií.

Pojem mediálna gramotnosť je najčastejšie citovaný zo všeobecnej definície, ktorá je výsledkom medzinárodnej konferencie v americkom The Aspen Institute Wye Center v roku 1992: „Mediálna gramotnosť je schopnosť prístupu, analyzovania, hodnotenia a vytvárania informácií so špecifickými výstupmi a v rôznych formátoch“. (Firestone, M. Ch., 1992) Mediálnou gramotnosťou sa však označujú aj kompetencie v používaní rôznych médií či úrovne zručností a schopností pri využívaní mediálnych zariadení. (Chandler, D., Munday, R., 2011, s. 265) Podľa inej definície je mediálna gramotnosť o pochopení zdrojov a technológií komunikácie, kódov, ktoré sú použité, o produkcii správ, ich výbere, interpretácii a vplyve týchto správ. (Baran, J. S., Davis, K. D., 2000, s. 358-359)

Stále však pretrvávajú rozdiely v názoroch napríklad na to, či sa zvyšovanie mediálnej gramotnosti má koncipovať ako individuálny úspech, alebo má byť súčasťou sociálnej a kultúrnej praxe, respektíve aký veľký dôraz treba klásť na kritiku médií a či je lepšie dosiahnuť mediálnu gramotnosť prostredníctvom vzdelania alebo občianskej iniciatívy. (Donsbach, 2008, s. 2928)

Výskumná idea vedeckého bádania

Zhodujeme sa s názormi viacerých odborníkov, že dnes už na Slovensku netreba hľadať odpoveď na otázku, či je mediálna výchova v školskom systéme potrebná, ale skôr treba uvažovať o vhodných cestách implementácie mediálnej výchovy, ktorá je vo viacerých krajinách integrovaná vo výučbe už niekoľko desaťročí. Nepochybne veľmi prospešné sú výskumy zisťovania úrovne mediálnej gramotnosti a mediálnych zručností, respektíve hodnotenia súčasného systému vzdelávania v oblasti mediálnej výchovy. Dnes je však na Slovensku problém niekde úplne inde. Mediálna výchova sa môže učiť ako samostatný nepovinný voliteľný predmet na základných školách. Existujú experimentálne metodické pokyny a učebné osnovy pre druhý stupeň základných škôl, ako aj stredných škôl. Vysoké školy postupne doškofujú pedagógov pre výučbu tohto problému, napriek tomu je stále málo takých škôl, ktoré by zaviedli mediálnu výchovu od nového školského roku.

Primárnym cieľom výskumnej štúdie bolo sledovanie posunu mediálnej gramotnosti u žiakov po mediálnej edukácii, čím sme chceli priniesť dôkaz o tom, či nastavený systém výučby mediálnej výchovy skutočne napomáha k zvýšeniu mediálnych kompetencií, alebo nie.

Sekundárnym cieľom bolo získať predstavy žiakov o pojme mediálna výchova a tiež ponúknuť ich vlastné predstavy o vyučovaní nového predmetu.

Ambíciou realizovaného výskumu bolo cez získané poznatky prispieť k zosilneniu odbornej, ale aj laickej verejnej mienky o potrebe zvyšovania mediálnej gramotnosti, čo by malo v konečnom dôsledku maximalizovať počet škôl, na ktorých sa nový predmet mediálna výchova bude vyučovať.

1 Uznesenie Európskeho parlamentu zo 16. decembra 2008 o mediálnej gramotnosti v digitálnom svete (2008/2129(INI)) [online]. [20. 3. 2011] Dostupné na: <http://www.google.sk/search?hl=sk&q=europsky+pr%C3%ADstup+k+medi%C3%A1lnej+gramotnosti+%aqq=&aqi=&aql=&oq=>.

Predchádzajúce výskumy mediálnej gramotnosti

Stav mediálnej gramotnosti, respektíve mediálne či komunikačné správanie detí a mládeže, za posledné roky posudzovali mnohé výskumy. Časť z nich je venovaná zisťovaniu úrovne mediálnej gramotnosti a mediálnych zručností a časť projektov hodnotí súčasný systém vzdelávania v oblasti mediálnej výchovy.

Sonia Livingstone a Shenja van der Graaf (pozri: Donsbach, 2008, s. 2926) z Londýnskej školy ekonomických a politických vied uvádzajú, že žiaci vo veku 7 až 11 rokov sú v prechodnej fáze mediálnej gramotnosti. Sedem až osemročné deti začínajú rozlišovať medzi žánrami programov, pričom majú tendenciu nájsť realizmus a negatívnejšie správy, ktoré sú im prezentované. Po ôsmich rokoch sú školáci spravidla kompetentní v rámci celkového príbehu robiť závery a sekvencovanie prírodných súvislostí o morálke v príbehu. Ďalej v tomto období vykazujú rastúci záujem o produkciu. V 10-tich alebo 11-tich rokoch deti kritizujú herectvo, príbehy a aspekty televízneho príbehu, stále viac na základe svojich vlastných sociálnych znalostí posudzujú realizmus televízneho obsahu. Napokon, od približne 12-tich rokov školáci ukazujú povedomie o zaujatosti, robia jemné estetické sudy, sú si vedomí svojich štýlov, pričom sú často skeptickí, respektíve nedôverčiví k reklame. (tamtiež, s. 2926)

Nezávislý regulátor a orgán pre hospodársku súťaž pre komunikačné spoločnosti vo Veľkej Británii (Ofcom) od roku 2005 pravidelne sleduje mediálnu gramotnosť detí a dospelých. Ako vyplýva zo správy z 23. októbra 2012 ohľadom používania médií a postojov u detí a rodičov, kým deti vo veku 5-15 rokov naďalej trávajú väčšinu času sledovaním televízie, deti vo veku 12-15 rokov trávajú viac času pri internete, pričom tu došlo k nárastu zo 14,9 hodín týždenne v roku 2011 na 17,1 v roku 2012.²

V téme príležitostí a rizik internetu je svetovo najrozsiahlejším výskumom projekt EU Kids Online, v rámci ktorého sa v roku 2011 robil celoeurópsky prieskum (26 krajín) na vzorke 25 142 detí vo veku 9-16 rokov. Z prieskumu vyplýva, že 60 % užívateľov chodí na internet každý deň (alebo takmer každý deň), pričom najčastejšie sa pripájajú na internet z domu (87 %), respektíve v škole (63 %). Až 85 % detí využíva internet pre školské práce, 83 % pre hranie hier, 76 % pre sledovanie videoklipov a 62 % pre chatovanie.³

V prípade elektronických médií je veľa diskusií o vplyve médií na deti, ktoré sa zameriavajú predovšetkým na negatívne vplyvy, ako je vplyv násilných médií. Ako však uvádza Shalom M. Fisch (pozri: Donsbach, 2008, s. 1448-1454), tieto diskusie nezahŕňajú celé spektrum mediálnych účinkov, nakoľko tak, ako negatívny mediálny obsah môže viesť k negatívnym účinkom, tak pozitívny mediálny obsah môže viesť k pozitívnym účinkom. Vedecké výskumy dokázali, že televízia vo svojej podstate nie je pre deti ani dobrá, ani zlá. Samotný účinok televízneho programu závisí od jeho obsahu.

Štúdia uverejnená v aprílovom čísle Journal of Communications potvrdzuje, že vzdelávanie v mediálnej gramotnosti pomáha chrániť deti pred škodlivými účinkami mediálnych správ. Dr. Cho z Purdue University a jeho spoluautori Se-Hoon Jeong of Korea University a Yoori Hwang z Myongi univerzity v Soule po analýze 51 publikovaných štúdií o výskume mediálnej gramotnosti dospeli k záveru, že intervencie v oblasti mediálnej gramotnosti mali pozitívny vplyv na znalosti médií, kritický postoj a správanie sledovaných.⁴ Pozitívna mediálnej edukácie potvrdzuje aj štúdia Sahara Byrne, ktorá na náhodne vybranej vzorke 156 detí v 4. a 5. ročníku zistila, že po tom, čo boli edukované v mediálnej gramotnosti, sa u detí znížilo použitie agresie po expozícii násilných médií.⁵

Ilustračnú sondu do výučby mediálnej výchovy v Českej republike realizovali odborníci Jan Jiráček a Radim Wolák (pozri: Slobodová, et al., 2009, str. 570-571). R. Wolák uskutočnil výskum na Dvořákovom gymnáziu v Kralupoch nad Vltavou, kde v rámci predmetu Mediá a my vyučoval takmer 150 študentov s cieľom rozvoja

2 Ofcom: Children and Parents: Media Use and Attitudes Report. Research document. 23 october 2012. [online]. 2012. [27.12. 2012]. Dostupné na internete: <http://stakeholders.ofcom.org.uk/market-data-research/media-literacy-pubs/>

3 HADDON, L., LIVINGSTONE, S., 2012. EU Kids Online: National perspectives. ISSN 2045-256X [online]. 2012. [27.12. 2012]. Dostupné na internete: <http://www2.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/EU%20Kids%20III/Reports/PerspectivesReport.pdf>

4 Study: Media literacy education helps protect children from the harmful effects of media messages [online]. 2012. [27.12. 2012]. Dostupné na internete: <http://marketingmediachildhood.com/2012/08/21/study-media-literacy-education-helps-protect-children-from-the-harmful-effects-of-media-messages/>

5 BYRNE, S., 2009.: Media Literacy Interventions: What makes them Boom or Boomerang? In: Communication Education. Volume 58, Issue 1, 2009, p. 1-14. [online]. 2009. [27.12. 2012]. Dostupné na internete: <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/03634520802226444#preview>

mediálnej gramotnosti. Výskum pozostával z pravidelného hodnotenia získaných poznatkov a priebežného výskumu. Prvá fáza okrem iného ukázala, že študenti gymnázia sa len veľmi málo zaujímajú o spravodajské obsahy v médiách. Len 15 zo 136 študentov uviedlo, že sledujú pravidelne niektorú z hlavných spravodajských televíznych relácií. Kontrolný výskum prebehol potom o šesť mesiacov neskôr. Zatiaľ sa študenti venovali kritickému čítaniu a vnímaniu mediálnych posolstiev, schopnosti interpretácie vzťahu mediálneho posolstva a reality, porozumenia stavby mediálnych posolstiev a vnímania autora. Z výsledkov druhej fázy výskumu je okrem iného zrejмый zreteľný nárast záujmu študentov o spravodajské obsahy. Súčasťou druhej fázy výskumu bolo aj hodnotenie predmetu Média a my. Zaujímavé je, že v hodnoteniach študentoch sa často objavoval význam spätosti predmetu Média a my s každodenným životom: „Hlavne sa tu bavíme o veciach, s ktorými sa stretávame v normálnom živote. Myslím si, že o obsahu hodín každý premýšľa každý deň.“

Zatiaľ najrozsiahlejšie poznatky o úrovni mediálnej gramotnosti na Slovensku poskytuje reprezentatívny výskum s názvom Mládež a médiá – úroveň mediálnej gramotnosti mladých ľudí na Slovensku, ktorý realizoval Slovenský inštitút mládeže IUVENTA v spolupráci s občianskym združením INFOLAND, o. z., a Filozofickou fakultou Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre (Vrabec, 2008, s. 12-13). Cieľom projektu, ktorý sa realizoval na prelome októbra a novembra 2007, bolo preskúmať správanie a reakcie mladých ľudí vo veku od 13 do 22 rokov ako jedného zo segmentov mediálneho publika, ako aj zistiť, akým spôsobom používajú najnovšie mediálne technológie na komunikovanie vlastných myšlienok, informácií a názorov. Výskum priniesol viacero zistení o zručnostiach mladých ľudí v súvislosti s používaním jednotlivých mediálnych technológií a obsahu mediálnej produkcie.

Ďalší projekt s názvom ON-LINE GENERÁCIA – informácie, komunikácia a digitálna participácia mládeže v informačnej spoločnosti pripravil Inštitút mládeže IUVENTA v spolupráci s občianskym združením INFOLAND, o. z., a s finančnou podporou MŠVVaŠ SR v roku 2009. Reprezentatívny celoslovenský prieskum na vzorke 3 350 respondentov vekovej kategórie mládeže od 13 rokov priniesol okrem iného informácie o tom, že on-line generácia čoraz viac času trávi v digitálnom svete, pričom jednou z priorit je záujem byť neustále v kontakte s rovesníkmi. (Vrabec, 2009, s. 38-40)

Internetové návyky sledoval v roku 2008 on-line prieskum Bezpečnosť detí na internete v rámci projektu Zodpovedne.sk. Hlavný záver výskumu zo vzorky 1 642 respondentov (vrátane detí a rodičov) prináša informáciu, že medzi najviac používané činnosti na mobilnom telefóne u detí patria telefonovanie, posielanie SMS alebo MMS správ, fotografovanie, počúvanie hudby alebo rádia a hranie hier. Výskum tiež potvrdil, že prístup na internet majú deti najčastejšie v škole alebo doma, kde ho majú priamo v detskej izbe.⁶

Odborníci z Katedry všeobecnej jazykovedy, fonetiky a masmediálnych štúdií Prešovskej univerzity vo februári 2007 zisťovali postavenie mediálnej výchovy v našom systéme vzdelávania. Stredoškolských študentov, stredoškolských pedagógov a vysokoškolských študentov sa v dotazníkoch pýtali na úroveň poskytovania teoretických a praktických vedomostí z oblasti mediálnej výchovy na stredných školách. Ako informovala Viera Smoláková, dotazník naznačil, že mediálna výchova sa u nás zatiaľ realizuje skôr intuitívne ako cielavedome. Teoretické poznatky z oblasti sú študentom podávané nekonceptne, o médiách sa dozvedajú na rôznych predmetoch len marginálne informácie, ktoré sami hodnotia ako nedostačujúce, resp. skôr nedostačujúce. (Smoláková, pozri: Magál, 2007, s. 127)

Schéma výskumu

V rámci realizácie výskumu sme sa inšpirovali už zmienenou schémou ilustračnej sondy do prostredia českej školy, ktorú realizovali Jan Jiráček a Radim Wolák (pozri: Slobodová, et al., 2009, str. 570-571). V rámci realizácie vlastného výskumu sme sa z uvedenej schémy rozhodli realizovať predovšetkým priebežný výskum, ktorý sme uskutočnili pred samotnou výučbou a tiež šesť mesiacov po výučbe nového predmetu mediálna výchova.

6 Bezpečnosť detí v oblasti využívania internetu a mobilného telefónu [online] citované [1. 11. 2012]. Dostupné na: <http://www.zodpovedne.sk/download/Prieskum01.pdf>

Výskum sme realizovali v kombinácii kvantitatívneho a kvalitatívneho prístupu, nakoľko naším cieľom bolo priniesť komplexný pohľad na danú problematiku. Kvantitatívnym prístupom sme mohli kvantifikovať vedomosti žiakov v rámci javov sociálnej reality v komparácii po výučbe mediálnej výchovy. Pomocou kvalitatívneho výskumu sme sa zase mohli dozvedieť mediálne návyky u žiakov prostredníctvom ich vlastných výpovedí. Ďalej sme uskutočnili jednorazové voľné písanie študentov k novému predmetu mediálna výchova ešte pred samotnou výučbou. Uvedené metódy sme doplnili poznatkami získanými v rámci pozorovania z pozície pedagóga.

Zvolenie výskumnej metódy

V rámci hlavnej časti sociologického výskumu sme aplikovali dotazník ako exploračnú metódu. Použili sme hlavný a doplnkový dotazník. Hlavný dotazník pozostával z 11 kvantitatívnych a 10 kvalitatívnych otázok, ktoré boli zamerané na zistenie mediálnej gramotnosti a mediálnych návykov u žiakov.

Pri volení počtu otázok sme zvažovali viaceré faktory. Naším cieľom bolo získať od žiakov čo najviac informácií kvalitatívneho aj kvantitatívneho charakteru. Zároveň sme však obmedzovali počet otázok, aby ich vyplňanie nebolo pre respondentov namáhavé, demotivujúce, ale naopak, motivovalo ich to k odpovedaniu. V prípade kvantitatívnej časti hlavného dotazníka sme volili zatvorené a polytomické otázky. Kvalitatívnu časť dotazníka tvorili otvorené otázky, ktoré nemali určenú formu odpovede, čo umožňovalo spontánnu odpoveď respondenta. Volili sme ich tak, aby sme získali jednoznačnú odpoveď, respektíve postoj žiaka k danej otázke. Dotazník vyplňal každý žiak osobitne. Dotazovanie bolo anonymné, od opýtaných sme požadovali uviesť pohlavie, vek, základnú školu, triedu a svoje záľuby. V prípade štruktúry a formy dotazníka sme sa držali odporúčaní metodologického rámca Petra Cavoru (1977, str. 73).

Doplnkový dotazník pozostával z troch kvalitatívnych a otvorených otázok: Čo podľa mňa znamená mediálna výchova? Čo očakávam od predmetu...? Čo neočakávam od predmetu...? Dotazník vyplňali žiaci v skupinkách, pričom sme od nich požadovali sformulovať svoje očakávania a svoje obavy, ktoré súvisia s výučbou mediálnej výchovy.

Metódu dotazníka sme čiastočne skombinovali s vedeckou metódou pozorovania, ktorú sme realizovali z pozície koordinátora vyplňania dotazníkov na všetkých základných školách. Ako aktívny pozorovateľ sme realizovali skupinové pozorovanie z pozície učiteľa mediálnej výchovy na Základnej škole Rusovce v školskom roku 2010/2011. Stotožnili sme sa s názorom psychologov, že systematické pozorovanie v prirodzených školských a mimoškolských podmienkach môže priniesť veľmi cenné poznatky o duševných javoch žiaka. Okrem toho sme získali množstvo cenných poznatkov cez sprostredkované pozorovanie od učiteľov mediálnej výchovy zo Základnej školy Jelenia a Základnej školy Ostredková.

Výber výskumného súboru

Na Slovensku bolo podľa štatistickej ročenky k 15. 9. 2010 spolu 2 063 základných škôl, v ktorých študuje 413 718 žiakov.⁷ Pochopiteľne, našou ambíciou bolo s cieľom dosiahnutia reprezentatívnosti výskumu zasiahnuť čo najväčší rozsah výskumného súboru. Avšak vzhľadom na to, že výskum bolo potrebné realizovať na základných školách, ktoré mali zaradenú mediálnu výchovu ako samostatný učebný predmet v školskom roku 2010/2011, potenciálny výskumný súbor sa značne zúžil.

Na jar v roku 2010 sme oslovili riaditeľov všetkých základných škôl, z ktorých bol školený pedagóg v rámci dopĺňajúceho vzdelania pre výučbu mediálnej výchovy pod dohľadom Štátneho pedagogického ústavu, či sú rozhodnutí vyučovať mediálnu výchovu od nového školského roka alebo o zavedení tohto predmetu ešte uvažujú. Po konzultácii s riaditeľmi základných škôl sme nadviazali užšiu spoluprácu s tromi bratislavskými základnými školami: ZŠ Rusovce, ZŠ Ostredková, ZŠ Jelenia.

7 Ústav informácií a prognóz školstva. [online]. 2011, [5.11.2012]. Dostupné na internete: <http://www.uips.sk/prehlady-skol/statisticka-rocenka-zakladne-skoly>

Nútená selekcia nastala pri výbere jednotlivých tried, nakoľko uvedené základné školy v tomto čase nevyučovali mediálnu výchovu vo všetkých triedach druhého stupňa ZŠ, ale realizujú ju zatiaľ experimentálne vo vybraných triedach: ZŠ Rusovce – 9.A, 8.A, 7.A, ZŠ Ostredková – 5.A, 5.B, 7.B, ZŠ Jelenia - 5.C. V prípade ZŠ Ostredková sa vyučovala mediálna výchova aj v iných ako uvedených triedach, avšak už druhý rok, čo bolo bezpredmetné pre výskum.

Celkovo sme realizovali výskum prvej časti hlavného dotazníka u 120 respondentov, v druhej časti hlavného dotazníka u 111 žiakov vo veku od 10 – 16 rokov. Z toho odpovedalo v prvom dotazníku 53 chlapcov, 65 dievčat a 2 neuviedli pohlavie. V druhej časti výskumu odpovedalo dotazovaných 45 chlapcov, 62 dievčat a 4 neuviedli pohlavie. Výskum si nekladie nároky na reprezentatívnosť, môže byť nanajvýš inšpiratívnou sondou do prostredia troch základných škôl a pilotným výskumom pre rozsiahlejšie bádanie v rámci celého Slovenska, ktoré by si vyžiadalo vyššie kapacitné možnosti.

Realizácia skúmania

Praktickú časť výskumu sme realizovali vo dvoch časovo vzdialených fázach. V prípade ZŠ Jelenia a ZŠ Ostredková sme výskum uskutočnili v spolupráci s miestnymi učiteľkami, v prípade ZŠ Rusovce vo vlastnej réžii. Prvá fáza sa uskutočnila v septembri na začiatku školského roka 2010/2011 pred samotným začiatkom výučby mediálnej výchovy, kde sme realizovali dotazník s voľným písaním a následne Hlavný dotazník zisťujúci mediálne návyky a vedomosti o médiách. Dotazníky s voľným písaním sme žiakom rozdali na prvej vyučovacej hodine ešte predtým, než pedagóg začal vysvetľovať, čo mediálna výchova znamená a čo všetko predmet zahŕňa. Vzhľadom na to, že slovenskí žiaci nie sú veľmi zvyknutí na tvorivú činnosť, rozdelili sme ich do stredne väčších skupín po dvoch až štyroch. Skupiny sme tvorili tak, aby v každej skupine bol jeden aktívny žiak, ktorý dokázal premýšľať, respektíve písať súvislý text. Za ideálnu situáciu sme považovali, keď dominantný žiak zapájal do procesu ostatných. Keďže dotazovaní spôsob voľného písania nepoužívali často, túto metodiku sme limitovali vopred konzultovanými pravidlami, ktoré sme vyvesili na viditeľné miesto: 1. píšem po celú dobu, 2. držím sa témy, 3. k textu sa nevraciam a nepozmeňujem ho, 3. nemusím dodržiavať pravopis a štylistiku (ide o zachytenie myšlienok). Vzhľadom na to, že niektorí boli počas písania bezradní, pýtali sa, čo konkrétne mediálna výchova znamená, respektíve čo by mali očakávať od tohto predmetu, bolo potrebné, aby pedagóg zasiahol do voľného písania. Respondentom sme dali jasne najavo, že je úplne na nich, ako odpovedia na otázky. Pedagóg sa prípadne žiakov mohol spýtať aj na obavy, ktoré majú v súvislosti s mediálnou výchovou. Či si myslia, že to bude ľahší, náročnejší, zábavný alebo oddychový predmet a prečo? Pedagóg však žiakom nevysvetľoval za žiadnych okolností samotný predmet mediálnej výchovy. Prípustné bolo iba vysvetlenie predmetov s podobným názvom: výtvarná výchova, etická výchova či hudobná výchova a následne naviesť žiaka na spoločný motív týchto predmetov. Čas voľného písania sme ohraničili na 20 - 30 minút v závislosti od toho, v akej triede sa voľné písanie realizovalo a ako veľmi boli žiaci vo voľnom písaní trébovaní. Čas na písanie pedagóg stanovoval podľa toho, či väčšina žiakov písala po celú dobu.

Na druhej vyučovacej hodine na začiatku školského roka v septembri 2010 sme uskutočnili prvú fázu hlavného výskumu vedeného formou štruktúrovaného dotazníka, ktorý pozostával z 21 kvantitatívnych a kvalitatívnych otázok. V tomto prípade žiaci nepracovali v skupinkách, ale každý vyplňal dotazník samostatne. Pedagóg na začiatku všetkých ubezpečil, že dotazník je anonymný.

Pedagóg ďalej dotazovaných požiadal, aby na otázky odpovedali samostatne a nepozerali sa svojmu susedovi na jeho odpovede. Vzhľadom na to, že žiaci začali štruktúrovaný dotazník bezhlavo vyplňať, bolo nutné ich okamžite informovať o tom, aby odpovedali na jednotlivé otázky postupne a nepreskakovali ich. Pedagóg žiakom odporučil, aby otázky, ktoré nevedia, preskočili a neskôr sa k nim vrátili. Respondenti tiež dostali informáciu, že nie na všetky otázky musia poznať odpovede, keďže cieľom dotazníka je zistiť, ktoré témy sa majú doučiť. Nakoľko mnohí žiaci sa nahlas pýtali na niektoré otázky, požiadali sme ich, aby nevykrikovali nahlas, ale prihlásili sa a počkali na pedagóga, ktorý sa im bude snažiť otázky priblížiť. Dotazovaní si nevedeli dať rady predovšetkým s cudzími pojmami, a preto sme sa ich snažili naviesť na zakrúžkovanie odpovede, avšak nehovorili sme im správne odpovede. Časť žiakov odovzdala vyplnený dotazník po dvadsiatich minútach. Tieto dotazníky sme im vraca-

li, nakoľko viaceré otázky zabudli vyplniť, najmä na otvorené otázky odpovedali jedným slovom – áno, resp. nie. Dotazovaných sme preto požiadali, aby skúsili napísať svoj vlastný názor, prečo napísali v odpovedi áno alebo nie. Priemerný čas vyplňovania dotazníka sa pohyboval v rozmedzí 30 až 40 minút.

Druhá fáza výskumu prebehla o päť mesiacov neskôr na konci školského polroka. Cieľom výskumu bolo zistiť, do akej miery sa zvýšilo povedomie študentov o témach, ktoré absolvovali za posledných šesť mesiacov, ako aj zmenené postoje k témam. Súčasťou druhej fázy výskumu bolo aj hodnotenie predmetu mediálna výchova po roku jeho trvania a sledovanie prežívaných väzieb na ďalšie predmety, napríklad na oblasť občianskej náuky.

Uvedené výskumy sme doplnili čiastočným pozorovaním z pozície pedagóga ZŠ Rusovce a pozície koordinátora výskumu v rámci ZŠ Ostredková a ZŠ Jelenia.

Analýza dát

Pri spracovaní dát z dotazníkov realizovaných kvantitatívnym prístupom sme použili štatistickú a interpretačnú analýzu. Číselné údaje sme analyzovali spoločne za celý výskumný súbor reprezentujúci sedem tried druhého stupňa na troch základných školách. Uvedené dáta sme preto v jednotlivých kategóriách sčítali a následne uvádzali v percentách. Percentuálne vyjadrenie sme zvolili z dôvodu objektívnejšej komparácie vzhľadom na nerovnaké výskumné súbory v jednotlivých fázach výskumu. V prvej časti výskumu hlavný dotazník vyplnilo 120 žiakov, v druhej časti 111. Dosiahnuť rovnaký počet vyplnených dotazníkov pri školskej dochádzke takého počtu žiakov nebolo možné ani pri rôznych voľbách termínu realizácie výskumu.

V prípade analýzy kvantitatívnych otázok prvej fázy výskumu vyplýva, že žiaci majú relatívne dobrý prehľad o viacerých mediálnych termínoch. V rámci otázok zisťujúcich mediálnu gramotnosť najviac dotazovaných poznalo správnu odpoveď na otázku, kto je paparazzi – 89,16 % (graf 1). Žiaci mali jasno v pojmoch sledovanosť, počúvanosť, čítanosť, nakoľko 86,66 % opýtaných uviedlo správne, že rozhlas môžeme počúvať (graf 2). Väčšina – 76,66 % – správne zakrúžkovala, že elektronické médiá sú rozhlas a televízia. Pojem verejná mienka vedelo 67,5 % opýtaných, cenzúru poznalo 61,66 % žiakov a správnu odpoveď na periodicitu napísalo 60,83 % žiakov. Za uspokojivú považujeme odpoveď školákov na piatu otázku, kde 54,16 % z nich poznalo povolanie v médiách, pričom 34,16 % uviedlo neúplnú odpoveď.

Za problematické hodnotíme odpovede na otázky 2, 6, 9, 11. Žiaci mali najväčší problém so žánrovým zaradením formátu ČeskoSlovensko má talent či Talent mánie za reality show, nakoľko až 83,3 % z nich to nevedelo správnu odpoveď, vedeli ju len sedemnásti (graf 3). Až 44,16 % opýtaných ďalej nevedelo uviesť príklad na verejnoprávne a komerčné médium, pričom ďalších vyše 30 % uviedlo nesprávnu odpoveď (graf 4). Polovica opýtaných žiakov nenapísala správne spravodajskú a publicistickú reláciu, pričom takmer 16 % z opýtaných neuviedlo žiadnu odpoveď.

Zaujímavé sú poznatky, ktoré prinášajú odpovede na kvalitatívne otázky hlavného dotazníka. Žiaci v prvej časti dotazníka majú nejasný názor na to, čo sú to médiá. Zatiaľ čo väčšia skupina z nich si myslí, že médiá sú zdroje informácií alebo poskytujú správy, druhá skupina považuje pod pojmom médiá televíziu, rozhlas, noviny alebo internet (tab. 2). Žiaci majú relatívne uspokojivú predstavu o tom, na čo majú médiá slúžiť, nakoľko väčšina z nich uviedla informovanie. (tab. 3). Menej uspokojivé je u školákov praktické použitie médií, nakoľko väčšina z nich (28) používa médiá na zábavu (tab. 4). Väčšina žiakov trávi denne s médiami od 1 do 5 hodín. Za problém však považujeme to, že až 41 žiakov, čo je 34,16 % všetkých oslovených, nedokázalo popísať odhad a popis činnosti s médiami (tab. 5). V prípade žiakov dominuje získavanie spravodajských informácií z televízie (tab. 6). Za problematickú považujeme otázku číslo 13, kde sme sa žiakov pýtali na témy, ktoré ich najviac zaujímajú. V odpovediach najčastejšie neuviedli odpoveď, respektíve slovo žiadne, z čoho vyplýva, že ich nezaujímajú témy alebo si neuvedomujú, prečo sledujú médiá. (tab. 7) Dotazovaní mali problém uviesť a opísať jednu aktuálnu spravodajskú informáciu. Tí, ktorí vyplnili odpoveď, najčastejšie uvádzali nešťastia – Streľba v Devínskej Novej Vsi (19), Maďarské bahno (17). (tab. 7). Za problematické považujeme odpovede pri otázke 19, nakoľko takmer 30 percent žiakov nepovažuje médiá za nebezpečné alebo nevedelo odpovedať. (tab. 9). Takmer totožne dotazovaní dichotomicke odpovedali na otázku, či by sa malo učiť na základnej škole o médiách, nakoľko 81 žiakov si myslí, že áno, 28 nie, 8 žiaci neuviedli odpoveď a trom je to jedno. (tab. 10). Žiaci nemajú jasno v tom, čo by sa malo učiť na mediálnej výchove. (tab. 11).

V prípade prvej časti výskumu sme tiež realizovali dotazník voľného písania. Z tejto časti výskumu vyplýva, že dotazovaní vôbec nemali predstavu o tom, čo mediálna výchova vôbec je. Časť z nich si myslela, že tento pojem nejakým spôsobom súvisí s médiami, časť s pozeraním televízie. (tab. 1) Žiaci by najradšej na predmete mediálna výchova využívali počítače, rozprávali sa, chodili von alebo mali voľnejšiu hodinu. Respondenti si neželali písomky, veľa písania, domáce úlohy, skúšanie, známky, ba dokonca kričanie po nich. (tab. 1).

Pre lepšiu vizuálnu analýzu zobrazujeme z nášho pohľadu relevantné a dôležité údaje z tejto časti výskumu z hľadiska práce.

OTÁZKA	NAJČASTEJŠIE ODPOVEDE – FRÁZY:		
Čo podľa mňa znamená mediálna výchova?	... niečo o médiách (10) ... učenie o médiách (10)	... pozeranie telky (3) ... denná tlač, reportáže (2)	... neviem (2)
Čo očakávam od predmetu mediálna výchova?	... ísť na počítače (21) ... viac rozprávať (5) ... chodiť von (4) ... neviem (4)	... zábava (4) ... chodiť na internet (3) ... mimo školy (3) ... práca s kamerou (3)	... pozerat filmy (3) ... voľnejšia hodina (2) ... bude nás to baviť (2)
Čo neočakávam od predmetu mediálna výchova?	... písomky (16) ... veľa písať (9) ... domáce úlohy (8) ... skúšanie (6)	... neviem (5) ... známky (4) ... nechceme, aby sa na nás kričalo (3)	... byť po škole, mať hodinu cez prestávku (2) ... predmet bude celkom ľahký (2)

Tab. 1: Frekvenčná distribúcia pojmov voľného písania

SITUÁCIA	NAJČASTEJŠIE ODPOVEDE – FRÁZY:	
1. Čo sú podľa teba médiá?	slovné spojenia obsahujúce informácie a informovanie (32) napr.: ... sú zdroje informácií ; ... poskytujú informácie ; ... informujú nás	... televízia, rozhlas, noviny, internet (16) ... správy zo sveta (7)
	... neviem (12)	... prostriedky komunikácie (5)

Tab. 2: Frekvenčná distribúcia odpovedí v kvalitatívnej časti dotazníka – I. časť

SITUÁCIA	NAJČASTEJŠIE ODPOVEDE – FRÁZY:	
3. Na čo podľa teba môžu byť médiá užitočné?	... na informovanie, informácie a pod. (42)	... neviem (5)
	... na informácie zo sveta, o svete a pod. (20)	... na edukáciu, učenie (3)
	... pre zábavu (12)	

Tab. 3: Frekvenčná distribúcia odpovedí v kvalitatívnej časti dotazníka – I. časť

SITUÁCIA	NAJČASTEJŠIE ODPOVEDE – FRÁZY:	
4. Ak používaš médiá, na čo ich najčastejšie využívaš?	... najmä na zábavu (28)	... nevedel, nevedel (9)
	... pre informácie (20)	... na učenie (5)

Tab. 4: Frekvenčná distribúcia odpovedí v kvalitatívnej časti dotazníka – I. časť

SITUÁCIA	NAJČASTEJŠIE ODPOVEDE – FRÁZY:	
8. Koľko času denne tráviš s médiami a s akými? Pokús sa napísať odhad a popis činností.	1 h – 19 (15,83 %)	6 h – 6
	2 h – 18 (15 %)	7 h – 0
	3 h – 11	8 h – 6
	4 h – 9	neuviedol – 41 (34,16 %)
	5 h – 11	

Tab. 5: Frekvenčná distribúcia odpovedí v kvalitatívnej časti dotazníka – I. časť

SITUÁCIA	NAJČASTEJŠIE ODPOVEDE – FRÁZY:	
12. Spravodajské informácie väčšinou získavam z ...	televízie (25)	Novín (5)
	televíznych novín (13)	internetu (4)
	neuviedol (8)	

Tab. 6: Frekvenčná distribúcia odpovedí v kvalitatívnej časti dotazníka – I. časť

SITUÁCIA	NAJČASTEJŠIE ODPOVEDE – FRÁZY:	
13. Ktoré témy ťa najviac zaujímajú?	neuviedol (16)	krimi (10)
	žiadne (12)	zábava (4)
	šport (12)	počasie (2)

Tab. 7: Frekvenčná distribúcia odpovedí v kvalitatívnej časti dotazníka – I. časť

SITUÁCIA	NAJČASTEJŠIE ODPOVEDE – FRÁZY:	
14. Pokús sa opísať jednu aktuálnu spravodajskú informáciu, ktorú si pamätáš?	neuviedol (20)	maďarské bahno (17)
	strelba v Devínskej Novej Vsi (19)	kauza starostu Rusovíc (7)

Tab. 8: Frekvenčná distribúcia odpovedí v kvalitatívnej časti dotazníka – I. časť

SITUÁCIA	NAJČASTEJŠIE ODPOVEDE – FRÁZY:	
19. Môžu byť médiá nebezpečné?	áno 87 (72,5 %)	neuviedol 11
	nie 22	

Tab. 9: Frekvenčná distribúcia odpovedí v kvalitatívnej časti dotazníka – I. časť

SITUÁCIA	NAJČASTEJŠIE ODPOVEDE – FRÁZY:	
20. Malo by sa podľa teba na základnej škole učiť o médiách?	áno (81)	neuviedol (8)
	nie (28)	je to jedno (3)

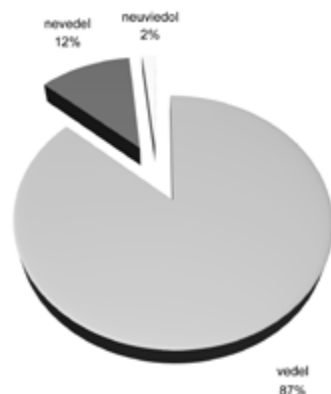
Tab. 10: Frekvenčná distribúcia odpovedí v kvalitatívnej časti dotazníka – I. časť

SITUÁCIA	NAJČASTEJŠIE ODPOVEDE – FRÁZY:	
21. Čo by podľa teba človek mal vedieť o médiách?	všetko (17)	neviem (11)
	neuviedol (15)	nič (6)

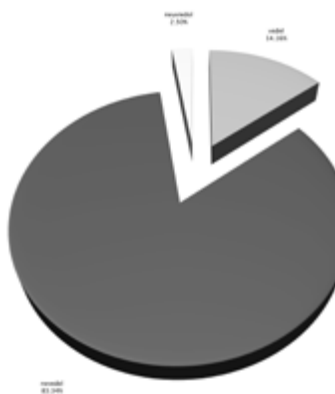
Tab. 11: Frekvenčná distribúcia odpovedí v kvalitatívnej časti dotazníka – I. časť

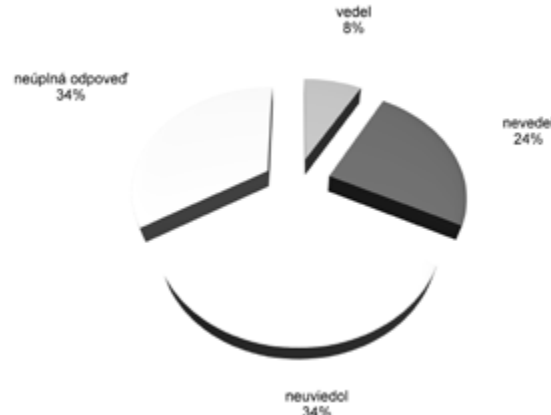
Graf 1: Odpoveď na otázku č. 18: Kto je paparazzi?

Graf 2: Odpoveď na otázku č. 10: Rozhlas môžeme...

Graf 3: Odpoveď na otázku č. 9: Televízne formáty ČeskoSlovensko má talent či Talentmania podľa teba sú

Graf 4: Odpoveď na otázku č. 6: Uveď jedno verejnoprávne a jedno komerčné médium.

V druhej fáze výskumu, ktorý sa realizoval pol roka po prvej časti, vyplnilo hlavný dotazník 111 žiakov. V prípade otázok zameraných na mediálnu gramotnosť najviac žiakov poznalo správnu odpoveď na otázku číslo 10, nakoľko až 96,39 % uviedlo správne, že rozhlas môžeme počúvať (graf 5). Väčšina dotazovaných – 93,69 % pri otázke č. 18 správne zakrúžkovalo, že paparazzi je bulvárny fotograf (graf 6). V prípade otázok č. 2, 5, 6, 7, 15, 16 a 17 nadpolovičná väčšina žiakov poznala správnu odpoveď.

Za problematické považujeme odpovede 2, 9, 11. Žiaci mali najväčší problém so žánrovým zaradením formátu ČeskoSlovensko má talent či Talentmania za reality show, nakoľko až 52,25 % z nich nevedelo správnu odpoveď, pričom správne odpovedalo 45,04 % opýtaných. (graf 7). Viac ako polovica dotazovaných nevedela správne uviesť príklady na verejnoprávne a komerčné médium, pričom 10,81 % nenapísalo správnu spravodajskú a publicistickú reláciu, 10 % neuviedlo žiadnu odpoveď a 30,63 % uviedlo nesprávnu odpoveď (graf 8). Žiaci mali problém s druhou otázkou, kde mali vymenovať názvy médií. Správnu odpoveď síce vedelo 53,15 % opýtaných, avšak 30,63 % uviedlo neúplnú odpoveď, respektíve 15,31 % z nich si zmýlilo názvy médií s druhými médií. Pre vizuálnu analýzu príkladáme z druhej časti výskumu vybrané štyri grafy: graf č. 5 – 8.

V prípade kvalitatívnej zložky druhej časti hlavného dotazníka sme posudzovali otázky 1, 3, 4, 8, 12, 13, 14, 19, 20 a 21. V tretej otázke väčšina žiakov uviedla, že médiá sú zdroje informácie, poskytujú správy, respektíve sú prostriedky informácií. (tab. 12) Väčšina dotazovaných si myslí, že médiá slúžia na informovanie, respektíve na informácie zo sveta. Len jeden respondent neuviedol odpoveď. (tab. 13). Za pozitívne považujeme, že viac žiakov

používa médiá na informácie, než na obľúbenú zábavu. (tab. 14). V druhej časti dotazníka školáci uvádzali, že najčastejšie trávia s médiami 2 až 5 hodín, pričom prekvapujúce je, že 25 žiakov uviedlo, že s médiami je dennodenne až osem hodín. Osem žiakov nedokázalo popísať odhad činností s médiami. (tab. 15) Väčšina dotazovaných spravodajské informácie získava z televízie – 61, respektíve z televíznych novín – 20, pričom len siedmi z internetu a štyria z novín. (tab. 16). Najviac žiakov – 23 zaujímajú športové témy, 22 dotazovaných vyhľadáva informácie o krími, pričom deviatich nezaujímajú žiadne správy. (tab. 17). Žiaci si zo správ najčastejšie pamätajú tragédie a nešťastia, nakoľko až 32 žiakov uviedlo ako spravodajskú informáciu výbuch petárd v Rusovciach, respektíve strelbu v Devínskej Novej Vsi. Za nebezpečné považujeme, že dvaja dotazovaní si myslia, že zasnúbenie Šeherezády je spravodajská informácia. (tab. 18). Za pozitívne považujeme, že väčšina respondentov považuje médiá za nebezpečné – 96 (tab. 19). Takmer rovnaký počet dotazovaných žiakov si myslí, že by sa v základnej škole malo učiť o médiách – 97 (tab. 20). Odpovede žiakov sa rozchádzajú v tom, čo by podľa nich človek mal vedieť o médiách. Tretina žiakov si myslí, že všetko, jedenást respondentov by chcelo informovať o tom, ako sú nebezpečné. (tab. 21).

SITUÁCIA	NAJČASTEJŠIE ODPOVEDE – FRÁZY:	
1. Čo sú podľa teba médiá?	slovné spojenia obsahujúce informácie a informovanie (65) napr.: ... sú zdroje informácií; ... poskytujú informácie; ... informujú nás	... televízia, rozhlas, noviny, internet (2) ... správy zo sveta (7) ... prostriedky komunikácie (4)
	... neviem (2)	

Tab. 12: Frekvenčná distribúcia odpovedí v kvalitatívnej časti dotazníka – II. časť

SITUÁCIA	NAJČASTEJŠIE ODPOVEDE – FRÁZY:	
3. Na čo podľa teba môžu byť médiá užitočné?	... na informovanie, informácie a pod. (46) ... na informácie zo sveta, o svete a pod. (20) ... pre zábavu (15)	... neviem (1) ... na edukáciu, učenie (5)

Tab. 13: Frekvenčná distribúcia odpovedí v kvalitatívnej časti dotazníka – II. časť

SITUÁCIA	NAJČASTEJŠIE ODPOVEDE – FRÁZY:	
4. Ak používaš médiá, na čo ich najčastejšie využívaš?	... najmä na zábavu, oddych (26) ... pre informácie (32)	... neuviedol, nevedel (0) ... na učenie (7)

Tab. 14: Frekvenčná distribúcia odpovedí v kvalitatívnej časti dotazníka – II. časť

SITUÁCIA	NAJČASTEJŠIE ODPOVEDE – FRÁZY:	
8. Koľko času denne tráviš s médiami a s akými? Pokús sa napísať odhad a popis činností.	1 h – 4 2 h – 21 3 h – 17 4 h – 14 5 h – 10	6 h – 6 7 h – 6 8 h – 25 neuviedol – 8

Tab. 15: Frekvenčná distribúcia odpovedí v kvalitatívnej časti dotazníka – II. časť

SITUÁCIA	NAJČASTEJŠIE ODPOVEDE – FRÁZY:	
12. Spravodajské informácie väčšinou získavam z ...	televízie (61) televíznych novín (20) neuviedol (0)	novín (4) internetu (7)

Tab. 16: Frekvenčná distribúcia odpovedí v kvalitatívnej časti dotazníka – II. časť

SITUÁCIA	NAJČASTEJŠIE ODPOVEDE – FRÁZY:	
13. Ktoré témy ťa najviac zaujímajú?	šport (23)	neuviedol (5)
	krimi (22)	počasie (3)
	žiadne (9)	politika (2)

Tab. 17: Frekvenčná distribúcia odpovedí v kvalitatívnej časti dotazníka – II. časť

SITUÁCIA	NAJČASTEJŠIE ODPOVEDE – FRÁZY:	
14. Pokús sa opísať jednu aktuálnu spravodajskú informáciu, ktorú si pamätáš?	petardy Rusovce (32)	neuviedol, nepamätá (9)
	streľba v Devínskej Novej Vsi (6)	záplavy na Slovensku (2)
	Šcherezáda sa zasnúbila (2)	

Tab. 18: Frekvenčná distribúcia odpovedí v kvalitatívnej časti dotazníka – II. časť

SITUÁCIA	NAJČASTEJŠIE ODPOVEDE – FRÁZY:	
19. Môžu byť médiá nebezpečné?	áno 96	nie 15

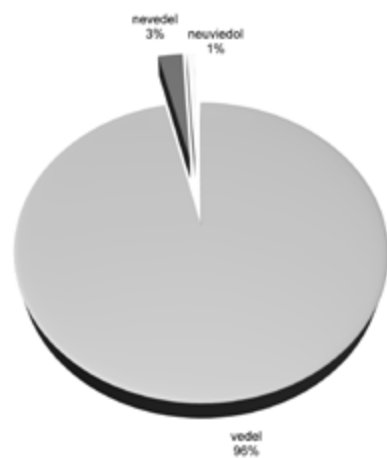
Tab. 19: Frekvenčná distribúcia odpovedí v kvalitatívnej časti dotazníka – II. časť

SITUÁCIA	NAJČASTEJŠIE ODPOVEDE – FRÁZY:	
20. Malo by sa podľa teba na základnej škole učiť o médiách?	áno (97)	neuviedol (0)
	nie (14)	nevie (0)

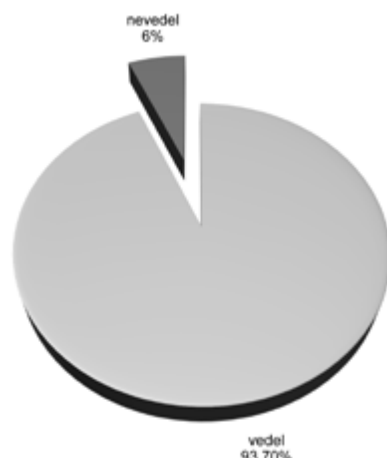
Tab. 20: Frekvenčná distribúcia odpovedí v kvalitatívnej časti dotazníka – II. časť

SITUÁCIA	NAJČASTEJŠIE ODPOVEDE – FRÁZY:	
21. Čo by podľa teba človek mal vedieť o médiách?	všetko (26)	základy (6)
	ako sú nebezpečné (11)	nič (5)

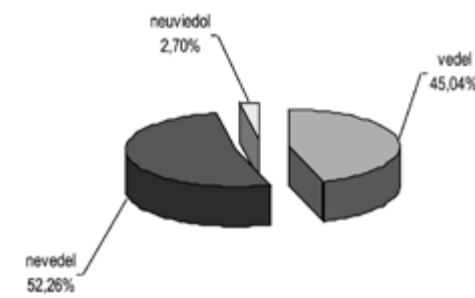
Tab. 21: Frekvenčná distribúcia odpovedí v kvalitatívnej časti dotazníka – II. časť

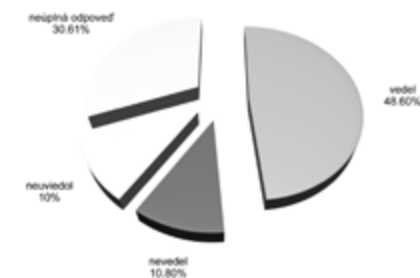
Graf 5: Odpoveď na otázku č. 10 (II. časť): Rozhlas môžeme:

Graf 6: Odpoveď na otázku č. 18 (II. časť): Paparazzi je:

Graf 7: Odpoveď na otázku č. 9: Televízne formáty ČeskoSlovensko má talent či Talentmania podľa teba sú:

Graf 8: Odpoveď na otázku č. 11 (II. časť): Pokús sa uviesť jednu spravodajskú a jednu publicistickú televíziu

Komparácia realizovaného výskumu

Realizácia kontrolného dotazníka s päťmesačným časovým odstupom od prvej časti výskumu ponúka prehľad vývoja žiackych vedomostí o médiách a tiež mediálnych návykoch. Vzhľadom na to, že z výskumnej vzorky bolo nerealizovateľné mať rovnaký počet vyplnených dotazníkov v oboch fázach, množstvo odpovedí sme percentuálne prepočítali na príslušný počet dotazujúcich vo fáze dotazníka, aby bolo možné relevantne komparovať výsledky medzi oboma dotazníkmi.

V prípade časti dotazníka zisťujúcej poznatky o médiách je signifikantné zlepšenie vo všetkých otázkach. Žiaci poznali správne odpovede vo všetkých kvantitatívnych otázkach. Najvyššia vedomosť bola dosiahnutá pri desiatej otázke, kde dotazovaní správne vedeli, že rozhlas môžeme počúvať, až 96,39%. Najvyššie percentuálne zlepšenie dosiahli dotazovaní v prípade šiestej a deviatej otázky. V kontrolnom dotazníku uviedlo správne verejnoprávne a komerčné médium o 45,02% viac žiakov ako v prvom dotazníku. Televízne formáty ČeskoSlovensko má talent či Talentmania spoznalo o 30,88% viac respondentov ako v prvom dotazníku. V prípade kontrolného dotazníka bolo v každej otázke menej nesprávnych odpovedí, a takmer v každej otázke menej nevyplnených odpovedí. Jedinou výnimkou je otázka číslo 9, kde v prvom aj druhom dotazníku traja žiaci neuviedli správnu odpoveď, avšak vzhľadom na to, že v kontrolnom dotazníku sa znížila výskumná vzorka, percentuálne sa počet nevedených odpovedí zvýšil. V dvoch prípadoch tiež vzrástli neúplné odpovede, nakoľko pri druhej otázke sa počet neúplných odpovedí z 3,33% zvýšil na 30,63% a v šiestej otázke z 13,33% na 18,91%. Tento nárast je na úkor zníženia nesprávnych odpovedí, čo však v celkovom hodnotení zodpovedanej otázky vyplýva ako pozitívne. Za neuspokojivú považujeme deviatu otázku, kde stále vyše polovica dotazovaných nevedela zaradiť televízne formáty ČeskoSlovensko má talent či Talentmania. Priestor pre zlepšenie vidíme v prípade poznania masových médií, rozlišovania verejnoprávnych a komerčných médií či rozlišovania spravodajských a publicistických relácií.

O niečo zložitejšie je vyhodnotenie kvalitatívnej časti dotazníka, kde posun nie je taký signifikantný. Z tohto dôvodu sme pravidelne opakujúce sa slová a frázy triedili do najčastejšie sa opakujúcich skupín, aby sme mohli jednoznačnejšie komparovať oba dotazníky. V kontrolnom dotazníku mali žiaci jasnejšiu predstavu o tom, čo sú médiá, nakoľko 65 z nich uviedlo, že sú to zdroje informácií, pričom v prvom dotazníku to bolo len 32 žiakov. Znížil sa aj počet tých, ktorí neuviedli odpoveď z 12 na dvoch žiakov. Dotazovaní mali po piatich mesiacoch takmer rovnaký názor na to, na čo môžu byť médiá užitočné, nakoľko odpovedali takmer totožne. Viac žiakov však používa médiá k získaniu informácií, respektíve učeniu. Za pozitívne považujeme, že po piatich mesiacoch výučby mediálnej výchovy dokázalo o 33 viac dotazovaných popísať odhad činností strávených s médiami. Žiaľ, táto skutočnosť odhalila fakt, že žiaci sú v dennom kontakte s médiami ešte viac, ako uviedli na začiatku školského roka 2010/2011. Klesol počet tých školákov, ktorí sú v kontakte s médiami do jednej hodiny a naopak stúpol počet dotazovaných, ktorí médiá využívajú 2, 3, 4 a 8 hodín, čo považujeme za výzvu pre mediálnu výchovu. Kontrolný dotazník síce odhalil, že všetci žiaci dokázali uviesť, z ktorého média získavajú informácie, avšak stúpol počet tých dotazovaných, ktorí prijímajú spravodajské informácie z televízie a televíznych novín. Konkrétny dôvod zvýšenia užívania televízií by bol iba dohadom. V tomto prípade je však

veľmi pravdepodobné, že žiaci nepreferovali televíziu kvôli mediálnej výchove, len si jej sledovanie viac uvedomovali po samotnej výučbe. Pozitívne je, že klesol počet dotazovaných, ktorí nevedeli odpovedať a tiež tých, ktorých nezaujímajú žiadne témy, z čoho je zrejme, že žiaci mohli mať po výučbe mediálnej výchovy vyšší záujem o spravodajské programy, respektíve si tieto spravodajské obsahy viac uvedomovali. V predošlom tvrdení sa tiež opierame o prierez odpovedí v štrnástej otázke, nakoľko všetci žiaci dokázali uviesť jednu aktuálnu spravodajskú informáciu, čo v prvom dotazníku nespravilo 20 dotazovaných. Zvýšil sa počet žiakov, ktorí si myslia, že médiá môžu byť nebezpečné z 87 na 96. Rovnako stúpol počet dotazovaných, ktorí boli názoru, že by sa malo učiť na základnej škole o médiách, pričom sa podarilo presvedčiť nerozhodnutých 11 žiakov z prvého dotazníka, ktorí odpoveď nevedeli. Za pozitívne tiež považujeme to, že v kontrolnom dotazníku viac žiakov dokázalo napísať svoju predstavu o tom, čo by mal človek vedieť o médiách.

Vyhodnotenie a interpretácia výsledkov

V prípade zaujatia stanoviska k výsledkom z výskumnej analýzy uskutočnenej na vzorke konkrétnych tried troch základných škôl v časovom období prvý polrok v školskom roku 2010/2011, môžeme konštatovať nasledujúce hodnotiace závery:

1. Termín mediálna výchova je pre školákov úplne neznámy pojem. Žiaci na základných školách pred samotnou výučbou mediálnej gramotnosti netušili, čo sa môžu učiť na novom predmete mediálna výchova.
2. Z voľného písania vyplýva, že žiaci by najradšej nový predmet využívali ako oddychovú hodinu, napríklad sa hrali na počítačoch, rozprávali sa alebo realizovali aktivity mimo školského areálu. Školáci naopak neočakávajú skúšanie, písomky, domáce úlohy, známky a kričanie od učiteľov.
3. Samotná mediálna gramotnosť je u žiakov na relatívne uspokojivej úrovni. Dotazovaní bez výučby mediálnej gramotnosti mali základný prehľad o médiách, poznali pojmy elektronické médiá, periodicita, cenzúra, verejná mienka, paparazzi. Nevedeli však odlišiť komerčný produkt od verejnoprávneho, uviesť rozdiely medzi spravodajským a publicistickým obsahom, vymenovať masové médiá či napísať príklad na reality show.
4. Žiaci si pestujú nesprávne mediálne návyky. Väčšina dotazovaných pred samotnou výučbou nemala jasnú predstavu o médiách, o ich základných funkciách, pričom masovokomunikačné prostriedky najčastejšie využívala na zábavu. Žiaci mali problém napísať odhad a popis činností a uviesť, koľko času denne trávia s médiami. U školákov dominoval príjem informácií z televízií a televíznych novín, avšak väčšina z nich si nevedomovala, prečo sleduje médiá, nakoľko mali problém uviesť témy, ktoré ich zaujímajú. Potvrďuje to tiež fakt, že väčšina oslovených mala problém popísať jednu aktuálnu informáciu, ktorú si pamätajú z médií. Napriek tomu, že väčšina z nich si myslí, že médiá môžu byť nebezpečné a na základnej škole by sa malo učiť o médiách, viacerí boli opačného názoru. Žiaci nemajú predstavu o tom, čo by človek mal vedieť o médiách.
5. Výučba mediálnej výchovy na uvedených základných školách potvrdila svoje opodstatnenie. Už po piatich mesiacoch od zavedenia nového predmetu sme u dotazovaných žiakov zaznamenali zlepšenie poznatkov o médiách, ako aj mediálnych návykov v porovnaní s dotazníkom realizovaným pred samotnou výučbou mediálnej výchovy. Zlepšenie poznatkov o médiách je vyššie ako mediálne návyky, čo si vysvetľujeme jednak dlhotrvajúcim systémom základného školstva, ktoré preferuje faktickosť pred diskusiou so žiakmi. Sme tiež názoru, že zmena žiackych návykov s médiami si vyžaduje dlhší časový úsek než päť mesiacov, počas ktorých sme sledovali žiakov v rámci výučby mediálnej výchovy.

Diskusia

Obsahovú validitu vhodnosti výskumného nástroja sme stanovili v prvom rade vlastným úsudkom o validite. Konštrukčnú a obsahovú validitu výskumného nástroja sme ďalej overili cez skupinu expertov z oblasti akademickej sféry. Vhodnosť dotazníka potvrdili tiež riaditelia troch základných bratislavských škôl, na ktorých sa realizoval výskum. Reliabilitu odpovedí žiakov sme zvýšili kontrolnými otázkami v dotazníku, pričom reliabilitu výsledkov sme znásobili opakovaným vyhodnotením dát.

Napriek uvedeným krokom k maximalizácii reliability a validity výskumu upozorňujeme na niektoré aspekty, ktoré majú vplyv na prezentované výsledky. Údaje sú validné na výskumnú oblasť troch základných škôl, ktoré sme boli nútení zvoliť kvôli tomu, že v školskom roku 2010/2011 podľa našich údajov a informácií Štátneho pedagogického ústavu SR zaradili mediálnu výchovu ako nový predmet len tri základné školy v hlavnom meste: ZŠ Rusovce, ZŠ Ostredková a ZŠ Jelenia. Nútená selekcia výskumného súboru nastala pri výbere siedmich tried, nakoľko uvedené základné školy v tomto čase nevyučovali mediálnu výchovu vo všetkých triedach druhého stupňa ZŠ, ale realizujú ju zatiaľ experimentálne vo vybraných triedach. Výskumný súbor dotazovaných žiakov sa prirodzenou dochádzkou zo 120 vyplnených dotazníkov na začiatku školského roka zúžil na 111 žiakov v kontrolnom dotazníku.

Výskumná oblasť ponúka niekoľko ďalších zaujímavých tém spracovania, ktoré si zaslúžia pozornosť a prípadne i ďalšie skúmanie; prieskum predstáv učiteľov základných škôl o mediálnej výchove; výskum mediálnej gramotnosti v rámci súčasného stavu; sledovanie posunu mediálnej gramotnosti u žiakov po výučbe mediálnej výchovy.

Viacerí oslovení učitelia ZŠ kritizovali prípravu metodických pokynov a učebných textov z toho titulu, že ich pripravujú odborníci, ktorí nemajú skúsenosti s výučbou žiakov na ZŠ. V tomto smere by bol určite zaujímavý reprezentatívny prieskum medzi učiteľmi na základných a stredných školách o ich predstavách mediálnej výchovy, pričom by bolo možné nadviazať na podobne realizovateľný projekt z februára 2007, s ktorým prišli odborníci z katedry všeobecnej jazykovedy, fonetiky a masmediálnych štúdií Prešovskej univerzity.

Za prínosné považujeme pokračovať v nami realizovanom výskume žiakov základných škôl, ktorí sa začali učiť mediálnu výchovu, aby bolo možné zaznamenať posun mediálnej gramotnosti, ale aj to, do akej miery sa výučba nového predmetu premieta na zmenu nielen ich poznatkov, ale aj postojov a názorov.

Ďalšou perspektívnou témou je zisťovať mediálnu gramotnosť žiakov, ktorí sa učia mediálnu výchovu so žiakmi, ktorí sa neučia mediálnu výchovu. Nemenej zaujímavý je obdobný výskum ako u žiakov ZŠ realizovať aj u stredoškôlkov, respektíve dospelých, ktorí už neštudujú. Komparáciou by sme mohli dospieť k tomu, či sa stav mediálnej gramotnosti odráža od veku, respektíve stupňa štúdia.

Odborníci predpokladajú, že prognóza vývoja mediálnej výchovy by mohla byť pomerne priaznivá, pokiaľ by sa podarilo do praxe preniesť konkrétne teoretické koncepcie, plány a návrhy. Ako uvádza Dana Petranová (2011, str. 2011, str. 82), nevyhnutné je cieľavedome, kvalitne a odborne zvyšovať mediálnu gramotnosť samotných pedagógov mediálnej výchovy pomocou akreditovaného vzdelávacieho programu mediálna výchova vo forme kvalifikačného štúdia. „Veľkým nedostatkom v oblasti mediálnej výchovy na Slovensku je nespolupráca jednotlivých subjektov, ktoré sa mediálnej výchove viac alebo menej odborne venujú.“

Záver

Výsledky výskumnej štúdie poskytli množstvo údajov, informácií a poznatkov o mediálnej gramotnosti žiakov základných škôl na Slovensku, ktoré sme v podobnej forme nezaznamenali publikované ani interpretované v akademickej sfére.

Výskumom pred samotnou výučbou a po skončení jej prvej fázy sme priniesli dôkaz o opodstatnenosti nového predmetu. Získané výsledky z dotazníkového šetrenia sú nielen potvrdením pre riaditeľov dotknutých ZŠ o tom, že sa rozhodli správne pri zaradení mediálnej výchovy do učebných osnov, ale aj samotným učiteľom umožňujú ďalej kreovať nový predmet. Ambíciou výskumu je prispieť poznatkami k presvedčaniu ďalších riaditeľov a pedagógov ZŠ a SŠ o potrebnosti zvyšovania mediálnej gramotnosti prostredníctvom predmetu mediálna výchova.

Považujeme za veľmi dôležité pokračovať v pravidelných prieskumoch zisťovania mediálnej gramotnosti a mediálnych návykov u žiakov základných škôl, pričom tieto výskumy by sa mali stať súčasťou štatistik MŠVVaŠ SR.

Implementácia mediálnej výchovy na základných školách by mala pokračovať. Z pozície učiteľa mediálnej výchovy na ZŠ Rusovce si dovoľujeme navrhnúť nasledovné zmeny do budúcnosti: Absentuje dostatočné informovanie o mediálnej výchove v masových médiách, čím sa mnohí rodičia (ale aj niektorí učitelia) stavajú k mediálnej výchove nedôverčivo až odmerane, čo sa prenáša na percepciu žiakov. Experimentálne učebné osnovy, metodické texty a učebné texty pre výučbu mediálnej výchovy od Štátneho pedagogického ústavu by bolo vhodné updatovať,

predovšetkým za pomoci učiteľov základných škôl, ktorí lepšie vedú prispôbiť učivo pre žiakov druhého stupňa ZŠ ako samotní vysokoškolskí pedagógovia, respektíve odborníci z MŠV VaŠ SR. Žiakov by pri výučbe predmetu mohli motivovať učebné pomôcky. Pre riadnu výučbu mediálnej výchovy by bolo vhodné, keby sa schválila učebnica s cvičebnicou, ako sa to osvedčilo v Českej republike. Mediálna výchova by mala byť minimálne koordinovaná Ministerstvom školstva SR, ak nie povinne zaradená v rámci povinne voliteľného predmetu. Výučba mediálnej výchovy pre svoje praktické špecifiká by mala byť realizovaná na skupine maximálne 15 žiakov. Najlepšie v kombinácii s výučbou etickej výchovy, výtvarnej výchovy prípadne náboženskej výchovy.

Myslíme si, že v implementácii mediálnej výchovy v SR výrazne napomáha existencia web stránky www.medialnavychova.sk, ako aj fungovanie International Media Education Centre pri Fakulte masmediálnej komunikácie Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave.

LITERATÚRA:

- BARAN, J. S. – DAVIS, D. K.: Mass communication theory : foundations, ferment, and future. Belmont : Wadsworth, 2005, s. 358-359, ISBN 9780-534-56088-1.
- Bezpečnosť detí v oblasti využívania internetu a mobilného telefónu [online] citované [3. 11. 2012]
Dostupné na: <http://www.zodpovedne.sk/download/Prieskum01.pdf>
- BÍNA, D.: Mediální gramotnosti jako cíl výchovy v 21. století. In: Kol. autorov: Vzdelávanie v zrkadle doby. Nitra : UKF, 2006, s. 352-353, ISBN 80-8050-995-6.
- BYRNE, S., 2009.: Media Literacy Interventions: What makes them Boom or Boomerang? In: Communication Education. Volume 58, Issue 1, 2009, s. 1-14. [online]. 2009, [27.12. 2012].
Dostupné na internete: <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/03634520802226444#preview>
- BUCKINGHAM, D.: Media education. Literacy, Learning and Contemporary Culture. Polity Press, 2005, s. 4.
- DONSBACH, W.: The international encyclopedia of communication. volume IV. Oxford : Blackwell Publishing Ltd, 2008, s. 2928, s. 1448-1454, ISBN 978-1-4051-3199-5.
- FIRESTONE, M. CH.: The Aspen Institute Communications and Society Program. National Leadership Conference On Media. Literacy, The Aspen Institute Wye Center, Queenstown, Maryland, December 7-9, 1992 [online] citované [20. 3. 2011]
Dostupné na http://www.medialit.org/reading_room/article582.html
- GAVORA, P.: Výskumné metódy v pedagogike. Bratislava: Univerzita Komenského Bratislava, 1997, s. 73, ISBN 80-223-1173-1.
- HADDON, L. – LIVINGSTONE, S.: EU Kids Online: National perspectives. ISSN 2045-256X [online]. 2012, [27.12. 2012]. Dostupné na internete: <http://www2.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/EU%20Kids%20III/Reports/PerspectivesReport.pdf>
- CHANDLER, D. – MUNDAY, R.: A Dictionary of Media and Communication. Oxford : Oxford University Press. 2011, s. 265, ISBN 9780191727979.
- KAČINOVÁ, V.: Terminologické problémy mediálnej výchovy. In: Communication Today, 2/2012, ročník 3, Trnava : Fakulta masmediálnej komunikácie UCM v Trnave, 2012, ISSN: 1338-130X.
- Ofcom: Children and Parents: Media Use and Attitudes Report. Research document. 23 october 2012. [online]. 2012, [27.12. 2012]. Dostupné na internete: <http://stakeholders.ofcom.org.uk/market-data-research/media-literacy-pubs/>
- PETRANOVÁ, D.: Rozvíja mediálna výchova v školách kritické kompetencie?. In: Communication Today, 1/2012, ročník 2, Trnava : Fakulta masmediálnej komunikácie UCM v Trnave, 2012, ISSN: 1338-130X.
- POTTER, W. J.: Media literacy. London : Sage Publication, Thousand Oaks, Third Edition, 2005, s. 7-13.
- SMOLÁKOVÁ, V.: Cesty mediálnej výchovy. In: MAGÁL, S. et al.: Mediálne kompetencie v informačnej spoločnosti. Zborník z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou konanej v dňoch 12. a 13. apríla 2007. Trnava : Fakulta masmediálnej komunikácie UCM v Trnave, 2007, 281 s., ISBN 978-80-8105-004-6.
- Study: Media literacy education helps protect children from the harmful effects of media messages [online]. 2012, [27.12. 2012]. Dostupné na internete: <http://marketingmediachildhood.com/2012/08/21/study-media-literacy-education-helps-protect-children-from-the-harmful-effects-of-media-messages/>
- Ústav informácií a prognóz školstva. [online]. 2011, [3.11. 2012]. Dostupné na internete: <http://www.uips.sk/prehlady-skol/statisticka-rocenka---zakladne-skoly>

Uznesenie Európskeho parlamentu zo 16. decembra 2008 o mediálnej gramotnosti v digitálnom svete (2008/2129(INI)) [online] [20. 3. 2011] Dostupné na <http://www.google.sk/search?hl=sk&q=europsky+pr%C3%ADstup+k+medi%C3%A1lnej+gramotnosti+&aqi=&aql=&oq=>.

VRABEC, N.: ON-LINE GENERÁCIA: informácie, komunikácia a digitálna participácia mládeže v informačnej spoločnosti. Súhrnná správa o výsledkoch výskumu. Bratislava: IUVENTA, 2009.

VRABEC, N.: Mládež a médiá – Úroveň mediálnej gramotnosti mladých ľudí na Slovensku. 1. vyd. Bratislava : IUVENTA, 2008, 40 s.

WOLÁK, R. – JIRÁK, J.: Mediální výchova v ČR – rok poté. In: Slobodová, B. et. al. QUO VADIS MASS MEDIA. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie doktorandov konanej dňa 23. apríla 2009. Trnava : Fakulta masmediálnej komunikácie UCM, 2009, 578 s., ISBN 978-80-8105-123-4.

